

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างจริงจังนับตั้งแต่เริ่มมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรกในปี พ.ศ.2504 เป็นต้นมา จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 - 2544) ทำให้ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เป็นอย่างมาก รัฐบาลได้พยายามพัฒนาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบทและหมู่บ้านต่าง ๆ ให้เจริญขึ้นกว่าเดิม การนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาเผยแพร่ และการแพร่กระจายของวัฒนธรรมจากสังคมเมืองสู่สังคมชนบท สิ่งเหล่านี้ทำให้ชาวชนบทมีโอกาสติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น และส่งผลไปสู่การปรับตัวในการดำรงชีวิตของชาวชนบทในด้านต่าง ๆ หรือกล่าวได้ว่าเกิดการไหลบ่าทางวัฒนธรรม ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภาวะทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ขึ้นเป็นอย่างมากในสังคมชนบท อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงผลของการปฏิบัติงานตามแผนการพัฒนาประเทศทั้งหมดที่ผ่านมา นั้น รัฐบาลได้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาด้านความเจริญทางเทคโนโลยี แต่รัฐบาลก็ประสบปัญหาในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งทำให้การพัฒนาไม่ประสบความสำเร็จตามที่วางเป้าหมายไว้เท่าที่ควร

เนื่องจากประเทศไทยประกอบด้วยประชากรหลากหลายสาขา เผ่าพันธุ์ และวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่โดดเด่นเป็นของตนเอง เช่น ไทยอีสาน ไทยเหนือ (ล้านนา) ไทยใต้ ไทยกลาง ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ตลอดจนกลุ่มชนที่กระจายอยู่ทั่วไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ ทั่วประเทศ ได้แก่ ไทยมอญ (จามญ) พรวน เยอ ไช่ (ไทยทรงดำ) เป็นต้น แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมาย่อมจะมีผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของกลุ่มชนต่าง ๆ ไม่มากก็น้อย

ผลของการมีแผนพัฒนาประเทศ อาจกล่าวได้ว่าทำให้เกิดการเร่งรัดพัฒนาชนบทเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะรัฐบาลได้ลงทุนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure) ต่าง ๆ มากมาย เช่น การสร้างถนนเชื่อมหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลกับเมืองต่าง ๆ ระบบไฟฟ้า ประปา และเป็นທີ່ประจักษ์กันดีว่า ผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาดังกล่าวทำให้หมู่บ้านที่เดิมเคยมีสภาพความเป็นอยู่แบบง่าย ๆ และมีเศรษฐกิจแบบพอเพียง (self-sufficient economic) มาเป็นหมู่บ้านที่เน้นการผลิตเพื่อการค้า (market economy) ต้องเข้าไปผูกพันกับตลาดระดับประเทศและระดับโลกมากขึ้น และแม้ถนนจะช่วยให้ชาวชนบทสามารถเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ และทำให้ขายผลผลิตได้สะดวกสบายยิ่งขึ้น

รวมทั้งเทคโนโลยีและความคิดใหม่ ๆ มากมายก็เข้ามาพร้อมกับถนนและไฟฟ้า แต่สิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่กันก็คือ การดูถูกถิ่นทรัพยากรชนบทเพื่อประโยชน์ของเมืองก็มีมากขึ้น และชาวบ้านก็เริ่มตระหนักในความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบทมากขึ้น นอกจากนั้นยังมีโครงการพัฒนาเพิ่มมากเท่าไร ความเป็นชนบทก็เริ่มหายไปมากเท่านั้น ขณะเดียวกันสำนึกและความรู้สึกเป็นอิสระ ต้องพึ่งพาตนเองของชาวบ้านก็มีน้อยลง ซึ่งเป็นธรรมดาที่ปัจจัยต่าง ๆ ดังที่กล่าวมานี้ย่อมจะมีผลกระทบต่อกลุ่มชนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม อยู่ไม่น้อย

ไทยโง่งหรือไทยทรงดำเป็นไทยสาขาหนึ่งที่มีความเชื่อชนบทรอบนิยาม ประเพณีที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นน่าสนใจมาก แม้ว่ากระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมได้เกิดขึ้นตลอดเวลา ชนชาติพันธุ์เหล่านี้ยังมีความพยายามที่จะรักษาและยึดมั่นในความเชื่อ ชนบทรอบนิยามประเพณีเดิมอยู่มาก ดังนั้นการศึกษานี้มีความสนใจที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในกลุ่มไทยโง่ง โดยพิจารณาว่าในสภาวะหลังจากที่มีการพัฒนาเข้ามาอย่างต่อเนื่องเช่นนี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมด้านสังคมและวัฒนธรรม ลักษณะและปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นเป็นอย่างไร ตลอดจนผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวต่อชุมชนไทยโง่งเป็นอย่างไรบ้าง เพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์สภาพสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมของไทยโง่งให้ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ในการศึกษานี้คณะผู้ศึกษาค้นคว้าได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษา ไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาลักษณะการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมจากการพัฒนา
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมจากการพัฒนา
3. เพื่อหาแนวทางแก้ไขการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ให้เอื้อต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมทางสังคม และวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนตลอดไป

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้ได้เลือกหมู่บ้านไทยซึ่งในเขตอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ได้แก่ หมู่บ้านคลองวัดไร่ โดยมีขอบเขตของการศึกษา ในเรื่องประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ศึกษาลักษณะวิเคราะห์ปัจจัยและผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม หลังจากการพัฒนาและแนวทางการจัดการการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนา

สมมุติฐานของการศึกษา

แนวความคิดที่สำคัญสำหรับการศึกษานี้ได้พิจารณาจากสมมุติฐานหลัก กล่าวคือปัจจัยการพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น การติดต่อระหว่างสังคมเมืองกับสังคมชนบท การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม อิทธิพลของระบบเศรษฐกิจ และการศึกษา น่าจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม โดยมีสมมุติฐานย่อย ๆ ตามแนวคิดได้ดังนี้

1. การที่สังคมชนบทได้มีการติดต่อกับสังคมเมืองมากขึ้นนั้น การพึ่งพาอาศัยกันในสังคมกลุ่มชนบทน้อยลง ระบบครอบครัวและเครือญาติซึ่งเดิมเคยเป็นหน่วยทาง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ได้เปลี่ยนบทบาทไป ทั้งนี้เนื่องจากหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐได้เข้ามาทำหน้าที่เหล่านั้นแทนระบบครอบครัวและเครือญาติได้ทำหน้าที่น้อยลง หน่วยงานที่รัฐเข้ามาได้แก่ โรงเรียนให้การศึกษากับบุตรหลาน ธนาคารหรือสหกรณ์ให้ชาวบ้านกู้เงินแทนที่จะไปกู้พี่น้อง เป็นต้น (สนิท สมัครการ, 2525)

2. การที่หน่วยงานของรัฐได้เข้ามามีบทบาทในสังคมมากขึ้น เช่น โรงเรียน จนสังคมยอมรับเป็นค่านิยมทางสังคมที่ยกย่องการศึกษา ต้องการให้บุตรหลานเป็นเจ้าของคนขายคน การประกอบอาชีพเกษตรกรรมลำบาก จะมีผลทำให้นักเรียนได้เรียนต่อในระดับการศึกษาที่สูงขึ้น โอกาสผู้ที่ได้รับการศึกษาสูงจะกลับมาประกอบอาชีพเกษตรกรรมเหมือนกับบิดามารดาน้อยลง

3. การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของสังคมเมืองเข้าไปในสังคมชนบทในเรื่องการยอมรับค่านิยมปัจเจกบุคคล ความเชื่อมั่นในตนเองที่ได้ประสบความสำเร็จในชีวิตทั้งชีวิตการทำงาน สังคม และความทันสมัยจากการยอมรับย่อมจะทำให้ค่านิยมในสังคมชนบทที่ยกย่องบุชาบรรพบุรุษ อดีต ความมีเกียรติ ความภูมิใจในเผ่าพันธุ์ การเชื่อฟังผู้อาวุโสกว่า การยึดมั่นในความเชื่อและประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ จะเปลี่ยนไปจากเดิม (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และ สุวรรณ บัวทวน, 2527)

4. การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมในด้านการแพร่กระจายความรู้ทางด้านการแพทย์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี จากสังคมเมืองสู่ชนบท เมื่อชาวบ้านยอมรับความเจริญดังกล่าว ย่อมจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบพฤติกรรมกรรมการรักษาและป้องกันการเจ็บป่วยในสังคมชนบท (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2526)

5. ประสิทธิภาพของการทำงานหรือการท่องเที่ยวของปัจเจกบุคคลย่อมจะดีขึ้น วัฒนธรรมของสังคมเมือง ซึ่งจะทำให้ได้ประสิทธิภาพชีวิตจากวัฒนธรรมนั้น ทั้งในด้านภาษา วัฒนธรรม และประเพณีต่าง ๆ ผลของการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นเป็นเรื่องของการใช้ภาษา และการแต่งกาย ตามแบบสังคมเมือง (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และ สุวรรณ บัวทวน, 2527)

6. ความเจริญในด้านสื่อสารมวลชนได้แพร่กระจายจากสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบทเป็นอย่างมาก ย่อมจะเห็นได้ว่าเป็นสื่อที่นำวัฒนธรรมของสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบท ทำให้ประชาชนยอมรับวัฒนธรรมของสังคมเมืองต่าง ๆ มาประพฤติปฏิบัติทั้งในด้านวัตถุและจิตใจ เช่น กิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจมีมากกว่าแต่ก่อน (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และ สุวรรณ บัวทวน, 2527)

7. สภาพนิเวศวิทยาของหมู่บ้านมีผลต่อการปรับปรุงและพัฒนาในด้านอาชีพเกษตรกรรม และที่อยู่อาศัย ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อสภาพสิ่งแวดล้อมในด้านภูมิศาสตร์ในหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไป เช่น มีถนนหนทางดีขึ้น มีระบบชลประทาน มีที่ดินทำกินที่อุดมสมบูรณ์ขึ้น ก็ส่งผลให้มีรายได้ดีขึ้น ก็นำรายได้มาปรับปรุงความเป็นอยู่ เช่น บ้านเรือนให้ทันสมัยขึ้น มีเครื่องอำนวยความสะดวก

8. การพัฒนาของชุมชนทำให้ชาวบ้านต้องออกไปทำงานติดต่อกับชุมชนภายนอก จำเป็นต้องหารายได้จากแหล่งอื่น ๆ มาเลี้ยงครอบครัวทำให้ไม่มีเวลาที่จะติดตามสร้างความสัมพันธ์กันในครอบครัวและเครือญาติเหมือนแต่ก่อน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ไทยโซ่ง หมายถึง ชาวไทยเชื้อสายโซ่ง (ไทยทรงดำ) ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านคลองวัดไร่ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ตามทะเบียนราษฎร
2. การพัฒนา หมายถึง การพัฒนาระบบโครงสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานของรัฐ ได้แก่ ถนน ประปา และไฟฟ้า การศึกษา การสาธารณสุข เป็นต้น
3. การเปลี่ยนแปลง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมของหมู่บ้านคลองวัดไร่ กับการพัฒนาอันเนื่องมาจากโครงการพัฒนา
4. สังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันของชาวไทยโซ่งบ้านคลองวัดไร่โดยมีความสัมพันธ์ และกิจกรรมร่วมกันในชุมชนทั้งทางบวกและทางลบ
5. วัฒนธรรม หมายถึง ขนบธรรมเนียม ประเพณี การละเล่น และวิถีชีวิตของชุมชนไทยโซ่งบ้านคลองวัดไร่
6. หมู่บ้านก่อนการพัฒนา หมายถึง หมู่บ้านไทยโซ่งคลองวัดไร่ก่อนที่รัฐจะพัฒนาระบบโครงสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ถนน ไฟฟ้า และประปา เป็นต้น เข้าไปสู่ชุมชน (ก่อน พ.ศ.2520)
7. หมู่บ้านหลังการพัฒนา หมายถึง หมู่บ้านไทยโซ่งคลองวัดไร่ที่รัฐได้พัฒนาระบบโครงสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานได้แก่ ถนน ไฟฟ้า และประปา เป็นต้น เข้าไปสู่ชุมชนแล้ว (หลัง พ.ศ.2520-ปัจจุบัน)
8. ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับ นับถือ การอบรมสั่งสอน และปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต ของชุมชนไทยโซ่งหมู่บ้านคลองวัดไร่